

УДК 582(477.41/42)

О. А. Блажко – старший викладач кафедри ботаніки та садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Аналіз прибережно-водної та водної судинної флори Шацьких озер

Роботу виконано на кафедрі ботаніки та садово-паркового господарства ВНУ ім. Лесі Українки

Здійснено систематичний аналіз прибережно-водної і водної флори Шацьких озер як важливих складників сучасних ландшафтів Західноукраїнського Полісся.

Ключові слова: фітоценоз, рідкісні види, созологічний аналіз, моніторинг.

Блажко О. А. Анализ прибрежно-водной растительности и водной сосудистой флоры Шацких озер.

Выполнен систематический анализ прибрежно-водной и водной сосудистой флоры Шацких озер как важнейших составных современных ландшафтов Западноукраинского Полесья.

Ключевые слова: фитоценоз, редкие виды, созологический анализ, мониторинг.

Blazhko O. A. The Description of Water shore Flora of Shatsk Lakes. Systematic description of water shore flora was given to Shatsk lakes as the important contemporary landscape components of West Ukrainian Polesye.

Key words: phytosinoses, rare species, sozologic analysis, monitoring.

© Блажко О. А., 2009

Постановка наукової проблеми та її значення. Озерні водойми – важлива складова частина сучасних ландшафтів Західного Полісся. Їх акваторія і береги є місцем зростання багатой і різноманітної флори. Водні рослини відіграють важливу роль у підтриманні нормального функціонування озерних екосистем. Численні озера з навколишніми лісовими масивами, різноманітні рослинні угруповання – це фактори, які сприяють широкому розвитку рекреації Шацького природного національного парку.

Водні рослини дуже чутливі до антропогенного пресингу, особливо хімічного забруднення води, яке може призвести до зникнення певного виду, а також до інтенсивного зменшення чисельності рослин, підірвати регенераційну здатність їх популяцій [5].

Наша мета та завдання – проведення систематичного аналізу прибережно-водної і водної судинної флори Шацьких озер.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Рослинність Шацьких озер представлена 98 асоціаціями, які об'єднуються у 18 формацій.

I група формацій: повітряно-водна рослинність. Сюди включено формації очерету звичайного, рогозу вузьколистого, лепешняка великого, рогозу озерного, їжачої голівки простої та інші.

II група формацій: рослини з плаваючими листками: латаття біле, рдесник плаваючий, глечики жовті.

III група формацій: занурена рослинність (рдесник блискучий, рдесник пронизаночашолистий, водопериця колосиста й ін.).

У більшості випадків водна рослинність в озерах Шацької групи розміщена у вигляді послідовних поясів: осок, очерету, рогозу, рослин із плаваючими листками, занурених рослин.

Така послідовність поясів характерна для заболочених заток малих розмірів і характерна для озер Пісочне, Луки, Острів'янське, Світязь [6].

Із 71 виду макрофітів, які рідше трапляються, є 12 видів, чисельність яких із кожним роком зменшується внаслідок дії людини; вони зникають зі звичних для себе місць, стають рідкісними, на них можна натрапити лише в тих місцях, які віддалені від туристів і територій відпочинку.

Багато макрофітів гине: сальвія плаваюча, стрілолист звичайний, пухирчатка звичайна й багато інших водних і прибережно-водних рослин [2].

Крім цього екологічного ряду ми відзначили ще декілька варіантів:

I. У всіх поясах, починаючи з першого, присутня елодея канадська, яка створює в нижньому ярусі густі зарості, а за останнім поясом занурених рослин елодея виходить у самостійний пояс (оз. Луки, Перемут).

II. В усіх трьох поясах з'являється рдесник гребінчастий, який займає одне з перших місць серед занурених рослин (оз. Мошне).

III. Пояс рдесника плаваючого замінюється рдесником земноводним.

Така послідовність поясів характерна для заболочених місць невеликих розмірів і спостерігається в озерах Луки, Світязь, Пісочне, Острів'янське.

Деякі рослини гинуть цілими групами внаслідок осушування водойм і забруднення. Це такі види макрофітів, як айр очеретяний, сальвінія плаваюча, пухирчатка звичайна, стрілолист звичайний та ін.

Систематичний аналіз флори Шацьких озер

Відділ Хвошеподібні	Equisetophita
Клас Хвощевидні	Equisetopsida
Порядок Хвощі	Equisetalis
I. Родина Хвощові	Equisetaceae Rich.
1. Рід Хвощ	Equisetum L.
1.1. Вид Х. річковий	E. fluviatile L.
1.2. Вид Х. болотний	E. palustre L.
Відділ Покритонасінні	Magnoliophita
Клас Дводольні	Magnoliopsida
I. Родина Онагрові	Onagraceae
1. Рід Зніт	Epilobium L.
1.1. Вид З. шорсткий	E. hirsutum (L). Scop.
II. Родина Столисникові	Haloragaceae
1. Рід Водопериця	Myriophyllum L.
1.1. Вид В. кільчаста	M. verticillatum L.
1.2. Вид В. колосиста	M. spicatum L.

III. Родина Водяногоріхові	Trapa L.
1. Рід Водяний горіх	T. natans L.
1.1. Вид В. г. плаваючий	
IV. Родина Жовтцеві	Ranunculaceae
1. Рід Водяний жовтець	Batrachium (DC.) Gray.
1.1. Вид В. ж. розчепірений	B. divaricatum (Schrank) Shur.
1.2. Вид В. ж. плаваючий	B. fluitans (Lam). Wimm.
V. Родина Хрестоцвіті	Brassicaceae
1. Рід Водяний хрін	Rorippa Scop.
1.1. Вид В. х. короткоплодий	R. brachycarpa (Mey). Hayek.
1.2. Вид В. х. земноводний	R. amphibia (L). Bess.
2. Рід Жеруха	Cardamine L.
2.1. Вид Ж. дрібноцвіта	C. parviflora L.
VI. Родина Шорстколисті	Boraginaceae
1. Рід Незабудка	Myosotis L.
1.1. Вид Н. болотна	M. palustris L.
VII. Родина Білозорові	Parnassiaceae
1. Рід Білозір	Paraassia L.
1.1. Вид Б. болотний	P. palustris L.
VIII. Родина Водянососонкові	Hippuridaceae
1. Рід Водяна сосонка	Hippuris L.
1.1. Вид В. с. ланцетолиста	H lanceolata Retz.
IX. Родина Росичкові	Droseraceae
1. Рід Альдрованда	Aldrovanda L.
1.1. Вид А. пухирчата	A. vesiculosa L.
X. Родина Лататтеві	Nymphaeaceae
1. Рід Латаття	Nymphaea L.
1.1. Вид Л. біле	N. alba L.
2. Рід Глечики	Nuphar L.
2.1. Вид Г. жовті	N. lutea (L). Smith.
XI. Родина Пухирникові	Lentibulariaceae
1. Рід Пухирник	Utricularia L.
1.1. Вид П. звичайний	U. vulgaris L.
XII. Родина Гречкові	Polygonaceae
1. Рід Гірчак	Polygonum L.
1.1. Вид Г. перцевий (водяний перець)	P. hydropiper L.
Клас Однодольні	Liliopsida
I. Родина Рдесникові	Potamogetonaceae
1. Рід Рдесник	Potamogeton L.
1.1. Вид Рдесник блискучий	P. lucens L.
1.2. Вид Р. пронизанолистий	P. perfoliatus L.
II. Родина Ряскові	Lemnaceae
1. Рід Ряска	Lemna L.
1.1. Вид Р. мала	L. minor L.
III. Родина Рогозові	Typhaceae
1. Рід Рогіз	Typha L.
1.1. Вид Р. широколистий	T. latifolia L.
1.2. Вид Р. вузьколистий	T. angustifolia L.
IV. Родина Їжачоголівкові	Sparganiaceae
1. Рід Їжача голівка	Sparganium L.
1.1. Вид Ї. г. пряма	S. erectum L.
V. Родина Ароїдні	Araceae
1. Рід Аір (лепеха)	Acorus L.
1.1. Вид А. звичайний	A. calamus L.
VI. Родина Осокові	Cyperaceae
1. Рід Осока	Carex L.
1.1. Вид О. жовта	C. flava L.
1.2. Вид О. розсунута	C. distans L.

1.3. Вид <i>O. гостровидна</i>	<i>C. acutiformis</i> Ehrh.
2. Рід Ситняг	<i>Eleocharis</i> R.Br.
2.1. Вид <i>C. болотний</i>	<i>E. palustris</i> (L.) Shult.
VII. Родина Частухові	Alismataceae
1. Рід Стрілолист	<i>Sagittaria</i> L.
1.1. Вид <i>C. стрілолистий</i>	<i>S. sagittifolia</i> L.
VIII. Родина Злакові	Poaceae
1. Рід Очерет	<i>Phragmites</i>
1.1. Вид <i>O. звичайний</i>	<i>P. australis</i> (Cav) Steud.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Під час систематичного аналізу ми з'ясували, що досліджені види рослин належать до двох відділів: відділ Хвощеподібні й Покритонасінні.

Відділ Хвощеподібні представлений однією родиною Хвощові, яка включає два види рослин.

Відділ Покритонасінні в досліджуваній флорі представлений класом Дводольні, який включає 12 родин, 12 родів, 18 видів.

Найбільш чисельною родиною цього класу є родина Хрестоцвіті, яка налічує два роди і три види.

Монотипними родинами є: родина Онагрові, Водяногоріхові, Пухирникові, Росичкові й ін.

Клас Однодольні відділу Покритонасінні у флорі Шацьких озер налічує вісім родин, дев'ять родів, 13 видів. Найбільшою родиною цього класу є родина Осокові, яка включає два роди і чотири види.

Монотипними родинами на досліджуваній території є: Ряскові, Частухові, Ароїдні й ін.

Література

1. Белавская А. П. Высшая водная растительность. – М, 1975. – С. 117–126.
2. Белавская А. П. К методике изучения водной растительности // Ботан. журн. – 1979. – Т. 64, № 1. – С. 32–41.
3. Геренчук К. І. Природа Волинської області. – Л.: Вища шк., 1976. – 146 с.
4. Доброчаева Д. М., Котов М. И. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 545 с.
5. Крисаченко В. С. Антропогенный пресинг на природу України та її охорона // Укр. ботан. журн. – 1991. – Т. 48, № 2. – С. 5–14.
6. Тимченко В. М., Чередниченко Л. В., Ярошевич А. Є. Деякі аспекти екології Шацького природного національного парку. – К., 1990. – С. 28–30.

Статтю подано до редколегії
12.01.2009 р.